

Gubera, guberál. A címben felvett főnév alakú szót szótáraink nem ismerik. Az ige a TájSz.-ban szerepel, mint Zala megyéből gyűjtött kártyázási műszó, de szerte az országban is előfordul (vö. Nyr. 43 : 267, 269). Az ÉrtSz. ugyanezt a jelentést másodiknak hozza, elsőként utalva a 'Bányaüzemben, szeméttelenen... kutatva turkál', illetőleg 'úgy turkálva szedeget' jelentésre. A tő eredetéről legutóbb Zolnai Béla bizonyította meggyőzően, hogy „... a *guba* 'pézn' szónak semmi köze a *guba* 'tészta' tájszóhoz, ellenben összefügg a *guberál* igével, utóbbi pedig végső elemzésben héber eredetű” (MNy. 49 : 100). — E két szó igen általánosan elterjedt a debreceni—Debrecen környéki gyermekek nyelvében, mint a *golyózásjáték*val kapcsolatos műszó. Amikor a soron következő játékos 2—5 méterrel a *szingric* (porban meghúzott határvonal) elé áll, és a kihelyezett golyókra céloz, a többiek vagy közülük egyesek ezt kiálthatják feléje: „*Gubera, gubera, sicc mellé!*” E szavakkal egyenértékű, ha az egyik gyerek odaugrik a kitett golyókhoz, és a porba egy kört rajzol köréjük. A célzó vagy nem reagál ezekre a — közösség által nem akadályozott, mintegy a játékot nem kötelezően, de megengedhető módon kísérő — cselekedetekre, vagy azt mondja: „*Ne guberálj!*” Maga az akció (szavak vagy tettek formájában) szintén a *gubera* nevet viseli. Ezek szerint a *gubera*, fenti funkcióján túlmenően, 'bizonyos szavak mondása vagy jelképes cselekedet végrehajtása golyózáskor, a játékban levő versenyző eredményességének csökkentése reményében'.

Ugyanezek a gyermekek *cicázás* közben ezt kiabálják a fogónak (*cicá-nak*): „*Sós a vérem, paprikás, aki rám üt, babonás!*” Sebestyén Árpád szíves közléséből tudom, hogy Szabolcsban viszont a *bigézést* kíséri egy mondóka: „*Babona, babona, üss mellé!*” végsorral. Lehetséges tehát, hogy e funkcióban eredetileg e két háromtagú szó egyike állt, esetleg egy harmadik, eddig ismeretlen háromtagú szó vagy szókapcsolat, mely népetimologikusan lett egyik helyen *babona*, a másikon — *gubera*.

A „gubera” érdekes általános jeltani szempontból is. Itt ugyanis, mint számos más folklórjellegű ténynél, tisztán jelviszonyról van szó. A játékost nem kézzel, elgáncsolással stb. igyekeznek megakadályozni eredményességében, hanem olyan (szavakban vagy tettekben megnyilvánuló) akcióval, melynek a golyózással oksági kapcsolata nincs. Igen jellemző a „gubera” két, egyenértékű vagy egymást kiegészítő megjelenési alakja is: hasonló módon vagy bizonyos beszédhangsört hallatunk, vagy a kalapunkat emeljük meg (esetleg mind a kettőt együtt) a „köszönés” aktusának végrehajtása céljából.

Ugyanezek a debreceni—Debrecen környéki gyermekek egyébként, akik, íme, mint modern kis k u r u z s l ó k, a porba rajzolt k ö r r e l kívánnak valamit elérni, néhány évvel ezelőtt, futó divatként, óvodás kortól kisiskoláskorig, gyakorta éltek ezzel a fenyegető kifejezéssel: „Úgy seggbe rúglak, hogy eléred a második [harmadik stb. — sor-számnév itt mindig szerepelt] szputnyikot”. Tudati világukra tehát nyilván nem vet fényt közvetlenül magatartásuk. Ahogy a jelzett életkorban vajmi kevés fogalmuk volt a „szputnyik”-ról, éppúgy, természetesen, nem is sejtik ősi babonázó szertartásuk jelentőségét.

Papp Ferenc